

בשבילי הפרשה

ישיבת מיר ירושלים

גיליון שבועי לתלמיד, בוגרי וידידי ישיבת מיר

פרשת שמות, תשפ"ו

בְּרִיךְ
שְׁנֵיתָן
תּוֹרָה

683

זמני כניסת השבת

Baltimore, MD - 4:43	Minneapolis, MN - 4:32
Brooklyn, NY - 4:29	Miami, FL - 5:29
Chicago, IL - 4:18	Monsey, NY - 4:28
Houston, Texas - 5:21	Montreal, Quebec - 4:12
Johannesburg, S. Africa - 6:46	Passaic, NJ - 4:29
Lakewood/Deal, NJ - 4:31	Toronto, Ontario - 4:41
London, UK - 3:56	Yerushalayim - 4:17
Los Angeles, CA - 4:43	Zurich, Switzerland - 4:36

בשבילי הלכה

ע"י הרב הגאון מאיר צבי שפיצר שליט"א
הערות בעניני הלכה. הלכה למעשה יש לשאול לרב

חידוש מי מעיין

כתיב ויקם מלך חדש ע' ערובין כ"ג נחלקו אי מלך חדש ממש או רק נתחדשו גזירותיו. וע' מהרש"ם תס"ח בשם תורת חיים בעירובין דנ"מ במוכר לחבירו בית חדש ובאמת הוא רק משופץ, אי הוא מקח טעות.

וע' ס' תפארת בנימין טוסיג עמ' רצ"ד בשם ר' יעקב גליס (וע' טובך יביעו ח"א עמ' ע"ג) מעשה המלכה של מצרים רצתה לטבול במעיין, והמלך סיבך ג' פעמים ומ"מ עשתה, ואח"כ באו להמלך כי עפ"י החוק חייבת מיתה, והמלך רוצה דרך לפטור אותה. אומרים שאמר מהר"ל ד' דאיתא שהמודר הנאה ממעיין מותר לטבול בו כי המים מתחלפים, והודה לו מלך מצרים. ולכא' אינו סתירה לתו"ח הנ"ל.

וע' בגמ' שבת קכ"א ע"ב שהמעין מתחלף ואינו קונה שביתה בהפקר, וע' שו"ע שצ"ז ט"ו.

וע' ע"ז מ"ז ע"א לעולם למאי קא סגיד והכי קמבעיא ליה למיא דקמיה קא סגיד וקמאי קמאי אזדו וכו'. (ויש לדחות חדא דשם משתחוה למה שבפניו ולא למה שנקרא "מעין" משא"כ בצווי הבעל או בנדר, ועוד דמשתחוה או נדר שייך להתיר אכ"כ משום דשלב"ל משא"כ צווי הבעל חל גם על דשלב"ל).

(וע' פ"ת ס"ט ל"ג שבנדר מתחלף המים ואין זה כבוש וכתב שם עפ"י המג"א ד' י' לענין נט"י בנדר דא"ג פ' כיון שהמים מתחלפים, ובמג"א הנ"ל ציין לע"ז מ"ז הנ"ל).

(וע' רמב"ם פ"ו מגזילה הי"ג נהר המושך ומעיינות הנובעין הרי הן של כל אדם, וע' ש' בפרנקל דמקורו מערובין מ"ו הרי הוא כרגלי כל אדם, ויש לעיין בזה דשם לכא' איירי במעיין של הפקר ולכא' הרמב"ם מחדש אפילו הוא ברשותו של אחד.

וע' ש' בפרנקל בשם חזו"י ב"מ פ"א הי"ד דכאן כתב הרמב"ם מדינא של כל אדם ובה"ל נזקי ממון כתב מתקנת יהושע שהוא של כל העיר ולא של כל אדם. ובחזו"י תי' דנ"מ בין אם המעיין עצמו בחצרו או המים שיצאו מהמעין בחצרו, דאם המים בחצרו קנה ריש ע"ז תקנת יהושע, ואם המעיין עצמו ברשותו אינו קונה וע"ז קאי הרמב"ם בהלכות גזילה. אכן בצ"פ ס' דהרמב"ם קאי שהמים ג"כ ברשותו, ומ"מ לא קנה משום דניידי ולא שייך בהם קנין חצר, ות"י הסתירה ברמב"ם דתקנת יהושע הוא אדרבה דמדינא הוא של כל אדם כרמב"ם ה' גזילה אבל אם הוא בתוך העיר אז תיקן יהושע שהוא רק לבני העיר.

וע' ע"ש בשי תורה פ' דברים בשם הגר"ז עה"פ אוכל בכסף תשבירני ומים בכסף תתן לי וישתית, וצ"ב למה אמר לשון תתן לי במים, ות"י לפי הרמב"ם הנ"ל, ולכא' היינו רק לטעם הצ"פ ולא לטעם החזו"י דהרי להחזו"י כיון שגם המים ברשות הגויים א"כ קונה בקנין חצר ולא שייך דברי הרמב"ם.

הערות ותגובות בלש"ק א באנגלית יתקבלו
ברצון במייל bishvileihalacha@themir.org

זכרונות מהישיבה בשנות הזעם

זכרונות מהישיבה הקד' מעדותו של רבי יעקב יוסף הכהן זאבארי - מתלמידי הישיבה במיר, אשר גלה עם הישיבה בכל נדויה בימי הזעם של מלחמת העולם השנייה.

כאשר הגיע רבי יעקב להתקבל לישיבה במיר, התבשר בשמחה כי ביום זה מקבלים את כל מי שהגיע לישיבה, מחמת השמחה בהולדת נכד למרן ראש הישיבה הגה"ח הרב אליעזר יהודה פינקל זצלה"ה, בן לחתנו מרן הגר"ח שמואלביץ זצלה"ה.

עם פרוץ המלחמה, כאשר נדה הישיבה לויולה שהתמלאה באלפי פליטים יהודיים מכל רחבי אירופה, למדו הבחורים בבימ"ד אחד והיו מתאכסנים בבימ"ד אחר. באחד הימים סגרו הקומוניסטים את אחד הבניינים ורבי יעקב נשאר ללא תפילין. במשך שנתיים הניח תפילין של חבריו, עד שמרן המשגיח הגאון הרב יחזקאל לווינשטיין זצלה"ה, אילו היה קרוב וקשור עד מאוד, נתן לו כסף לקנות תפילין חדשות. גם בסעיעתם ברכבת הטראנס-סיבירית השאיל מרן המשגיח את מעילו לרבי יעקב כדי שישתמש בו ככר תחת ראשו.

על גודל חביבות התורה של תלמידי הישיבה באותם ימים קשים סיפר רבי יעקב, כי במשך

תקופה ארוכה לא היו בידם כמעט ספרים. היה ספר "קצות החושן" אחד ששימש את כולם. ערכו תורנות לפי שעות והיו בחורים שהתור שלהם היה בשעות הלילה. תורו של רבי יעקב נקבע לשעה 2:00 לפנות בוקר. לשם כך הוא נשאר בבית המדרש בלילה, למרות שבית המדרש היה מחוץ לגיטו, והיה אסור לשהות שם אחרי השעה 10:00 בלילה. הייתה זו מסירות נפש כדי להרוויח לימוד של "קצות החושן".

רבות תיאר רבי יעקב כיצד מרן המגשיח זצ"ל המריץ כל העת את התלמידים ללמוד, למרות הדאגה מחוסר ידיעה מה עלה בגורל משפחותיהם והתנאים הקשים שנחא. המשגיח חזר כל הזמן ע"כ שהלימוד שלהם הוא שמחזיק את כל העולם בעת הזאת, רגע של רפיון יכול לגרום להריגת עוד יהודים. הבחורים חשו זאת והוסיפו כל העת לימוד על לימודם. כך בחום הנורא אשר המים אפילו את הזפת של הכבישים, היו תלמידי הישיבה שוקדים על לימודם כשהזיעה ניגרת על גופם, עד כדי כך שהוצרכו להניח ניילון על הספרים להגן שלא ינזקו מטיפות הזיעה. כך היו לומדים במשמרות כל שעות היממה ע"מ להגן על העולם ע"י לימוד תורתם.

מתוך בטאון "קייבוץ" - מיר מודיעין עילית

הבה נתחכמה לו פן ירבה (א, י)

איתא בגמרא (סוטה יא, א) "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח זכר מבני בניו שישבו בלשכת הגזית".

הקשה מרן רה"י שה"ח הגאון הרב חיים שמואלביץ זצלה"ה: צ"ב, דלכאורה עצת בלעם חמורה הייתה משתיקת איוב, וא"כ למה נענש בלעם במיתה בלבד ואילו איוב נענש הייסורים שהם קשים לאין ערוך מעונש מיתה. וכפי שמצינו בגמ' (כתובות לג, ב) בחנניא מישראל ועזריה, שכל מה שהצליחו לעמוד בנסיון ולא להשתחוות לצלם היה משום שקיבלו עונש מיתה, אך אילו היו נענשים בייסורים היו משתחוים לצלם?

וביאור: למדנו מכאן את יקרת החיים, שאף חיים המלווים בייסורים עדיפים הם על המיתה. מפני שכל זמן שהאדם חי יש באפשרותו להתקרב אל הקב"ה, ואף שיתכן שכלפי האדם קושי הייסורים גדול מן המוות, כפי שמצינו בחנניא מישראל ועזריה, אך אעפ"כ עונש המיתה במהותו גדול מן הייסורין. לכן נענש בלעם על חטאו הגדול בעונש מיתה החמור, ואילו איוב ששתק נענש על חטאו הקטן בעונש ייסורים שהוא הקל יותר.

אך עדיין צ"ב מדוע נענש איוב בייסורים, הרי גם אם היה מוחה לא הייתה מחאתו מבטלת את הגזירה?

אלא שהייסורין אינן באים רק כעונש על החטא, אלא גם ללמד את האדם את הדרך הישרה שלא יחטא בעתיד. זה הענין שמודדין לאדם "מידה כנגד מידה", כדי שיוכל לעמוד ולהתבונן בחטאו. וכבר ביאר בזה הרב מבריסק זצוק"ל, שהמתייסר בייסורים זועק מחמת ייסוריו, למרות שיועד שזעקתו לא יועילו לו מאומה, משום שכך טבע הבריות שכשכואב צועקים, ואדם שאינו צועק בהכרח שאין הדבר כואב לו. מעתה, איוב ששתק ולא צעק על גזירות פרעה, בהכרח שלא הרגיש בצרות עם ישראל כפי שחש בייסוריו שלו, לכן נענש והתייסר בייסורין, על מנת להוכיחו על שאינו מרגיש בצרות של כלל ישראל כפי שחש בצרותיו שלו, כי אילו היה כואב את כאבם היה זועק זעקה גדולה ומרה, למרות שלא היה בזה כל תועלת.

מעלת הכרת הטוב

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א, ח), וברש"י כתב וז"ל: "רב ושמואל חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו, אשר לא ידע את יוסף, עשה עצמו כאילו לא ידע", עכ"ל. וכוונת רש"י דלשיטה שהיה אותו מלך, יהיה הפירוש לא ידע שעשה עצמו כאילו לא ידע.

ובמדרש רבה על אתר איתא, וז"ל: "רבנן אמרי למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו היה, אלא שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדווג לאומה זו, אמר להם שוטים אתם, עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והאיך נזדווג להם, אלולא יוסף לא היינו חיים. כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו ג' חדשים, עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם, והשיבו אותו. לפיכך כתיב ויקם מלך חדש וכו', אשר לא ידע את יוסף וכי לא היה מכיר את יוסף, א"ר אבין משל לאחד שרגם אותה של מלך, אמר המלך התיזו את ראשו כי למחר יעשה בי כך, לכך כתב עליו המקרא, כלומר היום אשר לא ידע את יוסף, למחר הוא עתיד לומר לא ידעתי את ד", עכ"ל.

וכוונת המדרש שפרעה אף שמעצמו לא היה כפוי טובה, דהרי אמר לעמו אלולא יוסף לא היינו חיים, ולכן לא רצה לגזור גזירות על היהודים, אך כשראה שעלול לאבד את שלטונו, קיבל את דבריהם של המצרים והיה כפוי טובה. וזהו שסיים המדרש שסופו שאמר לא ידעתי את ד'. וזהו כדברי חז"ל שכל הכופר בטובתו של חבירו סוף שכופר בטובתו של מקום, דאחר ששמע לעמו ועשה עצמו כאילו אינו יודע וכפר בטובת יוסף, אזי בהמשך אמר לא ידעתי את ד', שכפר בטובתו של מקום.

ובדברי חז"ל אלו רואים כמה גדולה שפלותם של מלכי אומות העולם, שלמען שלטונם מתנהגים הם בכפיות טובה מוחלטת, שמשיבים רעה תחת טובה. ואף שמעצמם היו מודעים לחשיבות הענין של הכרת הטוב כדברי המדרש, מכל מקום בעת מבחן ששלטונם בסכנה לא עמדו בנסיון, וכפרו בטובה.

ולעומת זה בפרשתנו רואים כמה גדולים רועי ומנהיגי ישראל, בהקפדתם במידה זו של הכרת הטוב, דהנה בהמשך הפרשה על הפסוק שאמרו בנות יתרו איש מצרי הצילנו מיד הרועים, איתא במדרש שם וז"ל: "דבר אחר איש מצרי, משל לאחד שנשכח הערוד והיה רץ ליתן רגליו במים נתנן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים, ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק אילולא אתה כבר הייתי מת, אמר לו לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך. כך אמרו לו בנות יתרו למשה יישר כחך שהצלתנו מיד הרועים, אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא שהציל אתכם, ולכן אמרו לאביכם איש מצרי, מי גרם לזה שיבא אצלנו, איש מצרי שהרג", עכ"ל.

ומבואר כאן חידוש שחידש משה רבינו בהלכות הכרת הטוב, שיש חיוב הכרת הטוב לכל מי שבגרמתו באה הטובה, ואף שכוונתו היתה לרעה. וביאור הדברים שחיוב הכרת הטוב אינו רק משום שמגיע להעושה הטובה שיכירו לו טובה על הטבתו, אלא החיוב הוא על מקבל הטובה, ומשום שצריך האדם להיות מכיר טובה, ולכן יש ענין הכרת טובה לכל מי שבגרמתו באה הטובה. ואף שלא נתכוין לטובה, ואפילו אם נתכוין לרעה, כהמצרי וכמשל הערוד.

עוד מצינו במדרש רבה (ד, ב), וז"ל: "בשעה שאמר הקב"ה לך ואשלחך אל פרעה, אמר לו רבון העולמים איני יכול, מפני שקיבלני יתרו ופתח

לי ביתו ואני עמו כבן, ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו חייב לו וכו'. לכך אמר משה לפני הקב"ה, קיבלני יתרו ונהג בי כבוד איני הולך אלא ברשותו, לכך כתיב וילך משה וישב אל יתרו חותנו", עכ"ל. והיינו שמשא אמר לפני ד' שחייב הכרת הטוב ליתרו, שפתח לו את ביתו ונתן לו את בתו לאשה ונהג בו כבוד, ולכן אינו הולך ללא רשותו.

וגם כאן חזינן לחידוש הנ"ל בחיוב הכרת הטוב, דהרי מבואר במדרש (א, לב), שיתרו היה מנודה מבני עירו, ורדפו את בנותיו בכל מיני רדיפות, ומשה הצילם. ואם כן אדרבה יתרו חייב למשה הכרת הטוב על מה שעשה והציל את בנותיו, וגם מה שלקח לאשה את צפורה זהו טובה שעשה משה ליתרו, שהרי יתרו היה מנודה ומי יקח את בתו לאשה.

וא"כ גם כאן נתחדש בהנהגת משה את היסוד הנ"ל, דחיוב הכרת הטוב אין יסודו משום שמגיע טובה לעושה הטובה, דכאן אדרבה מגיע טובה למשה על מה שעשה עם יתרו. אלא הענין הוא שצריך האדם להיות מכיר טובה, ולכן כיון שנגרם למשה טובה מיתרו, אזי יש חיוב להיות מכיר טובה, וחיוב הכרת הטוב מחייבו שנפשו חייב לו אם פתח לו פתח, כדברי משה רבינו. ואף דבפתחת הפתח עשה משה ליתרו יותר ממה שעשה יתרו למשה, מ"מ כיון שעשה לו יתרו טובה של פתיחת פתח, אזי עד נפשו חייב לו, וכל זה מחיוב הכרת הטוב. ולכן אמר משה שאינו הולך אלא ברשותו של יתרו, ואם לא יתן לו יתרו רשות לא ילך, ויותר על השליחות ולא יהיה מנהיג ישראל.

(מאמר המוסגר: ובדבר זה שנקט המדרש שמשא ביקש רשות מחותנו מפני חובת הכרת הטוב, נראה שיש מדרשים חלוקים בזה, ובפירש"י (להלן ד, יח), הביא ממכילתא שמשא שב אל יתרו חותנו ליטול רשות, מפני שנשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו, וכן הביא רש"י על הפסוק ויואל משה לשבת את האיש, (להלן פב, יח) בשם המדרש, ויואל לשון אלה שנשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו, ולדרך זו אף בלא ענין הכרת הטוב הוצרך לבקש רשות מפני השבועה). ולדרך זו יתבאר מה דאיתא בחז"ל, דמכת דם ומכת צפרדע נעשתה ע"י אהרן ולא ע"י משה, וכדברי רש"י פרשת וארא (להלן ז, יט), וז"ל: "לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה ע"י לא בדם ולא בצפרדעים ולקה ע"י אהרן", עכ"ל. וכן במכת כינים הכה אהרן את העפר ולא משה, וכדברי רש"י (להלן ח, יב) וז"ל: "לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנו בחול, ולקה ע"י אהרן", עכ"ל.

וגם כאן מבואר כיסוד הנ"ל, דהרי כאן חזינן שיש חיוב הכרת הטוב לדומם שאינו מרגיש כלום, דלכן לא הכה משה את היאור ואת העפר. והטעם לזה הוא כפי שנתבאר, שחיוב הכרת הטוב אינו מטעם שמגיע לעושה הטובה שיכירו לו טובה, אלא דהוא מצד מקבל הטובה, שצריך האדם להיות מכיר טובה ולא ח"ו להיות כפוי טובה, וזה שייך גם כלפי דומם.

היוצא מהדברים הנ"ל, דכנגד שפלותם של מלכי אומות העולם בהתנהגותם בכפיות טובה, שמשיבים רעה תחת טובה, כדי שלא לאבד את שלטונם, רואים מאידך גיסא את גדלותם של גדולי ומנהיגי ישראל, שהקפידו כל כך בחיובי הכרת הטוב, עד כדי שויתרו על כל הגדולה והמלכות אם יגרע בשלימות הכרת הטוב, וכמו שנתבאר.

BELOW IS AN ENGLISH ADAPTATION OF THIS WEEKS' PARSHA PREVIEW WHICH CAN BE HEARD LIVE EVERY WEDNESDAY AT 2:15 PM

the Ribbono Shel Olam and become like any other nation? What you're thinking and dreaming about, it's not going to be. Rather, if you try to leave Hashem, the end result will be that He will rule over you with an iron fist and with outpoured wrath: אִם לֹא בְיַד חֲזָקָה וּבְרוּעַ נְטִייהַ וּבְחֲמָה שְׁפוּכָה: אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם."

Now, the phrase אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם invites a major question. We know that a melech is a king who rules with the consent of the people, whereas a moshel is a dictator who imposes his reign on the populace. When the nation wants to coronate the king, the king becomes a melech, as expressed in the principle אין מלך בלא עם, and in the words we say in davening, וּמְלִכּוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם; a melech always leads b'ratzon.

How, then, can Hakadosh Baruch Hu declare that He is going to be Klal Yisrael's melech with an iron fist and outpoured wrath? If He is imposing His rule on them, shouldn't He say, emshol aleichem?

The Sefer HaChaim explains that Hakadosh Baruch Hu knows that Klal Yisrael are ma'aminim bnei ma'aminim. Bnei ma'aminim means that this middah of having emunah in the Ribbono Shel Olam is not a result of our own avodah. We can always work to enhance it, but it's essentially part of our genetic makeup. We inherit emunah in the zechus of the Avos HaKedoshim. Thanks to Avraham Avinu's emunah, every Yid has within him the power of emunah. Even if he hasn't worked on it, he has it because of the Avos.

If so, continues the Sefer HaChaim, the Eibishter tells Klal Yisrael, "If you try to leave Me, it's not going to work. I'm going to bring upon you — Rachmana litzlan — terrible punishments. But those punishments are going to remove all the outside layers of darkness, cheit, and ga'avah, and the innate, pure emunah peshutah of a Yid is going to shine through. And through the punishments you're going to be mekabel Me as a melech, because once a Yid has hachna'ah, his true essence shines through."

That's the meaning of ma'aminim bnei ma'aminim: Every Yid has emunah inside him.

Tunnel Kiruv

Many varied approaches are utilized in kiruv rechokim. Some hold Shabbos weekends, some make parties, some give shiurim, and some do other things. The very last approach we might think of for being mekarev someone would be to hold him in a tunnel for 700 days. Yet we witnessed this

extraordinary phenomenon ourselves recently: Yidden who were so, so far away from the Ribbono Shel Olam emerged after almost two years of captivity with emunah in the Ribbono Shel Olam, precisely as a result of the tzaros they endured. The hachna'ah they experienced caused the true metzius of a Yid to shine through.

This is Klal Yisrael, ma'aminim bnei ma'aminim.

The criticism the Eibeshter expressed to Moshe Rabbeinu was: Believe in Klal Yisrael! Even if, on the surface, they are worshipping avodah zarah and are mired in the 49 sha'arei tumah, under all those layers of cheit they still possess the emunah that they inherited from Avraham Avinu.

Moshe Rabbeinu was going to be the manhig, and his role was to bring out this emunah, causing Klal Yisrael to shine. But when he claimed that Klal Yisrael would not believe him, he invited censure upon himself: How can you be the manhig if you don't believe in Klal Yisrael?

Listen to a mora'dike pshat from the Moshav Zekeinim MiBa'alei HaTosafos on Parshas Korach. How, he wonders, did Dasan and Aviram leave Mitzrayim? The resha'im among Klal Yisrael died during the days of choshech, so why did they get out? The Ba'alei HaTosafos answer that the only Yidden who died were those who didn't believe there was going to be a Yetzias Mitzrayim. Dasan and Aviram, with all their flaws, did believe in the geulah, and that's how they merited to leave.

What does this have to do with us? Certainly, we should learn to always look favorably upon other people, but we also have to look within ourselves and perform a cheshbon hanefesh: Do I possess genuine emunah? Is the emunah I display in various segulos the same as my emunah in the yud gimmel ikarim, in the Eibishter Himself?

Working on our emunah is not something we have to travel far to achieve, since every Yid already has inside him this trait of ma'aminim bnei ma'aminim.

Through the power of our emunah, we should be zocheh to the geulah shleimah.